

Michal Rožkanin

Hrozí vznik plynového kartelu ovládaného Ruskem?

michal.roskanin@amo.cz

Hrozí vznik plynového kartelu ovládaného Ruskem?

V srpnu vydal ruský plynárenský koncern Gazprom spolu se státní alžírskou ropnou a plynárenskou firmou Sonatrach společné prohlášení o vzájemné spolupráci. To po zkušenostech s rusko-ukrajinskou plynovou krizí vyděsilo státy Evropské unie. Obě státní společnosti jsou totiž největšími dodavateli plynu do unie. Objevila se tak hrozba vytvoření plynového kartelu, který by ovládalo Rusko. Je jeho vznik reálný? Mohl by být kartel úspěšný?

V prohlášení se hovoří mimo jiné o koordinaci cen plynu, což právě vzbuzuje obavy z vytvoření plynového kartelu. Podle Mezinárodní energetické agentury (IEA) také hrozí, že členové kartelu by mohli omezit přístup zahraničním investorům k nalezištím plynu. Sonatrach dodává do Evropské unie asi deset procent její spotřeby plynu. Podíl Gazpromu je ještě vyšší, plyn z Ruska se podílí na spotřebě unie čtvrtinou. Přitom dodávky plynu do unie se neustále zvyšují, mezi lety 1995 až 2005 se zvýšila spotřeba plynu v zemích „pětadvacítky“ o 38 %.¹ V současné době unie dováží tři pětiny své spotřeby plynu ze zahraničí. Podle Zelené knihy však hrozí, že při pokračování stávajících tendencí vzroste do 25 let závislost unie na dovozu až na 80 %.²

Bezprostřední nebezpečí pro unii zatím nehrozí, jelikož se jedná, alespoň pro tuto chvíli, o obchodní spolupráci. Ta by se však v následujících letech mohla rozvinout v účinný kartel. Prozatím si Gazprom se Sonatrachem budou vyměňovat plyn, čímž obě firmy ušetří. Obchodní terminologií jde o optimalizaci, podle té méně obchodní se jedná o rozdělení trhů. Alžírsko například omezí dodávky plynu Itálii ve prospěch zvýšení dodávek ruského plynu do této země. Gazprom, jenž nedisponuje kapacitami na zkapaňování zemního plynu, bude na oplátku dostávat od Alžírsko zkapaňovaný zemní plyn. V jednání je také účast Sonatrachu na ruských ropných a plynárenských projektech.

Na dohodu Sonatrachu a Gazpromu vztahující se k Itálii reagovala tamní vláda. Ta vyjádřila obavu, že by dohoda mohla vést ke zdražení plynu v Evropě. Evropská komise oznámila, že bude spolupráci Sonatrachu a Gazpromu pozorně sledovat. V listopadu se však italská ropná a plynárenská společnost ENI dohodla s Gazpromem na prodloužení stávajících smluv o dodávkách plynu do Itálie a větší vzájemné spolupráci. Gazpromu italská firma umožní vstoupit na spotřebitelský trh a na oplátku se ENI má podílet na rozvoji nových ložisek uhlovodíků v Rusku.³

Spolupráce Gazpromu a Sonatrachu však může podle některých značit rodící se kartel v plynárenském odvětví.⁴ Ten by mohl být úspěšný v současném prostředí, kdy rychle roste celosvětová poptávka po ekologickém palivu, jakým je zemní plyn. Případný plynárenský kartel

¹ Údaj byl vypočítán z dat BP (2006): Statistical Review of World Energy. London, 45 s.

² Evropská komise (2006): Zelená kniha. Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii. Brusel, 21 s., <http://download.mpo.cz/get/27528/28456/312141/priloha002.pdf>

³ ENI Announces Long-awaited Gas Deal with Gazprom. Alexander's Gas & Oil Connections, 14. 11. 2006, <http://www.gasandoil.com>

⁴ Takový názor zastává například KUPCHINSKY, R. (2006): Russia: Algeria Deal Revives Talk of Gas Cartel. Radio Free Europe / Radio Liberty, 14. 8. 2006, <http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/08/fe02cc18-3382-464f-b2bc-58a140e035ef.html>

Ruska a Alžírsko by dokonce mohli být daleko úspěšnější než kartel představovaný Organizací zemí vyvážejících ropu (OPEC). Zatímco ropný kartel má jedenáct značně rozdílných členů a nedokáže se shodnout na jednotné politice, nový plynový kartel by měl členy dva a s nimi i vysokou pravděpodobnost úspěšné dohody na trhu s plynem. Plynárenské odvětví je totiž daleko méně flexibilní než odvětví ropné. Smlouvy na dodávky plynu jsou dohodnuty na desetiletí dopředu, možnost změnit dodavatele je velmi omezená. Zemní plyn se přepravuje buď plynovody, jejichž stavba trvá roky, anebo speciálně upravenými loděmi, na kterých se plyn udržuje hluboko zmrazený a v tekutém stavu (tzv. LNG – liquefied natural gas). Terminálů na opětovně zplynění zkapalněného plynu je ale v Evropě nedostatek. To znamená, že možnost dodávek plynu od zemí, jež nejsou s Evropou propojeny plynovody, je značně omezená.

Případný plynový kartel by se však nemusel týkat jen energetické bezpečnosti Evropské unie. Zároveň i variant členů kartelu je několik. V polovině listopadu varovali před vznikem plynového kartelu experti Severoatlantické aliance (NATO). Tajná zpráva hospodářského výboru NATO varovala před Rusy vytvořenou a vedenou organizací, která by se podobala kartelu OPEC v těžbě plynu. Organizace by sdružovala Rusko, Alžírsko, Katar, Libyi, státy střední Asie a možná i Írán. Podle zprávy za touto iniciativou stojí snaha o posílení pozic Ruska coby dodavatele plynu v Evropě, zvláště v Gruzii a na Ukrajině.⁵

Plynový kartel by obecně mohl být dlouhodobě úspěšný tehdy, kdyby sdružoval země s nejvýznamnějšími zásobami zemního plynu či jeho největší producenty. Jedná se především o Rusko (26,6 % světových zásob plynu), Írán (14,9 %) a Katar (14,3 %). Tyto tři státy mají více jak 55 procent světových zásob plynu. Kdyby kartel zahrnoval i Spojené arabské emiráty (3,4 %) a Saúdskou Arábii (3,8 %), kontrolovalo by pět členských zemí 63 % světových zásob plynu. Produkce plynu je však v těchto státech mnohem nižší, než by odpovídalo jejich zásobám. Írán těží jen 3,2 % světové produkce plynu, Katar dokonce jen 1,6 %. Z porovnání současné těžby a zásob plynu tak vyplývá, že úspěch plynového kartelu složeného ze států s největšími zásobami plynu je zatím nereálný. Situace se však změní s postupným poklesem těžby v Severním moři a ve Spojených státech (19 % světové produkce) a rozvojem těžby plynu na Blízkém východě.

Největší světový producent, Rusko (21,6 % světové produkce)⁶ je v současné době hlavním inspirátorem snah o vznik kartelu vývozců plynu. Jeho předpoklady přilákat jiné plynárenské producenty a společně formovat kartel jsou poměrně velké. Avšak je pravděpodobné, že ostatní členské státy by se s Ruskem, které by mělo v uskupení dominantní pozici, na dlouhodobé strategii kartelu nedokázaly dohodnout. Země si totiž v dodávkách plynu vzájemně konkurují a sjednotit by je dokázal jedině společný postup vůči Evropě, jenž může vyprovokovat hlavně snaha unie liberalizovat vnitřní trh s plynem (k čemuž již dochází). V jejím rámci Evropská komise požaduje zrušení dlouhodobých smluv o dodávkách plynu a upuštění od klauzulí dodavatelského a odběratelského státu zakazujících prodeje plynu jiné zemi.

Spolupráce producentů plynu může mít výrazný vliv na některé spotřebitelské oblasti, zejména na Evropskou unii. Dodávky zemního plynu do zemí unie zajišťují hlavně tři státy: Norsko (13 %), Alžírsko (10 %) a Rusko (24 %).⁷ S tím, jak budou docházet zásoby plynu v Severním moři, kde těží plyn Norsko, Nizozemsko a Británie, poroste potřeba dovozu plynu z Ruska a

⁵ Údaje jsou převzaty z DOMBEY, D., BUCKLEY, N., HOYOS, C. (2006): Nato Fears Russian Plans for 'Gas OPEC'. The Financial Times, 13. 11. 2006, <http://www.ft.com/cms/s/af125540-7358-11db-9bac-0000779e2340.html>

⁶ Údaje se vztahují k roku 2005 a jsou získány z BP (2006): Statistical Review of World Energy. London, 45 s.

⁷ Údaje jsou převzaty z DOMBEY, D., BUCKLEY, N., HOYOS, C. (2006): Nato Fears Russian Plans for 'Gas OPEC'. The Financial Times, 13. 11. 2006, <http://www.ft.com/cms/s/af125540-7358-11db-9bac-0000779e2340.html>

Alžírsko a z dalších zemí.⁸ Tradiční producent zemního plynu Velká Británie se v roce 2005 stala čistým dovozcem této komodity. Norsko je schopno vývozy plynu zvýšit, dokonce uvažuje o stavbě nového plynovodu na evropský kontinent. Tím pomůžou Norové nahradit úbytky britského plynu, otázka ale je, do jaké míry. Role Norska je klíčová i v tom smyslu, že tato země odmítla jakoukoliv účast na potenciálním plynovém kartelu.

V ruském případě je pro Evropu mimořádně alarmující, zda bude Rusko schopno vytěžit dostatek plynu, aby uspokojilo rostoucí domácí i mezinárodní poptávku. Rusko totiž plyn dosud těží ze starých nalezišť, jejichž životnost je omezená. K rozvoji nových plynových ložisek zatím nedochází, chybí totiž peníze.⁹ A to ačkoli Rusko již nové plynovody staví (Baltský plynovod má být hotov do roku 2010) či o jejich výstavbě uvažuje (plynovod Modrý potok 2, který by dodával ruský plyn z Turecka do Maďarska¹⁰). Podle zprávy Oxfordského institutu pro studium energie se bude v roce 2010 v důsledku neschopnosti Ruska zvyšovat export plynu Evropská unie potýkat s nedostatkem plynu.¹¹

Idea plynového kartelu není nová

Myšlenka vytvoření plynového kartelu se zamlouvá zemím s bohatými zásobami plynu již delší dobu. V roce 2001 se v Teheránu konala první schůzka Fóra zemí vyvážejících plyn (Gas Exporting Countries Forum – GECF). Skupina sdružuje patnáct zemí, a to včetně Alžírsko a Ruska.¹² Organizace disponuje 73 % světových zásob a produkuje 41 % zemního plynu světa.¹³ Pro porovnání: v členských státech OPEC se nachází 75,2 % světových zásob ropy a organizace těžila v roce 2005 41,7 % světové ropy.¹⁴ Fórum zemí vyvážejících plyn jako kartel vůbec nefunguje. Sdružení se mimo jiné neúspěšně snaží bránit liberalizaci trhů s energiemi v Evropské

---

⁸ Významnými zeměmi Evropské unie, které těží zemní plyn, jsou také Německo, Dánsko a Itálie. Tyto tři státy však pokrývají těžbou jen část své spotřeby. Jediným významným producentem zemního plynu v Evropě bude v budoucnu jen Norsko. Viz CLINGENDAEL INTERNATIONAL ENERGY PROGRAMME (2004): Natural Gas Supply for the EU in the Short to Medium Term. The Clingendael Institute, Hague, 27 s., www.clingendael.nl/publications/2004/20040300_ciep_paper.pdf

⁹ A vzhledem k tomu, že Rusko posiluje kontrolu nad energetickým sektorem a zahraničním ropným a plynárenským společnostem ztěžuje činnost v zemi, je otázka, jakým způsobem potřebné investice a know-how hodlá zajistit. Více k problematice dodávek plynu do Evropské unie, zásobám ruského plynu a omezením těžby plynu viz CLINGENDAEL INTERNATIONAL ENERGY PROGRAMME (2004): Natural Gas Supply for the EU in the Short to Medium Term. The Clingendael Institute, Hague, 27 s., www.clingendael.nl/publications/2004/20040300_ciep_paper.pdf nebo ROŠKANIN, M. (2006): Rusko jako energetická mocnost. Asociace pro mezinárodní otázky, http://www.amo.cz/cz/vyzkumne_centrum/publikace/index.php?ID=&IDp=266&tema=studie

¹⁰ Plynovod by navazoval na potrubí Modrého potoku (Blue Stream), které dodává Turecku plyn z Ruska. Nový plynovod navrhlo Rusko poté, co Evropská unie představila plán vybudování plynovodu Nabucco. Ten by dopravoval plyn z Blízkého východu (Írán, Sýrie, Egypt) a střední Asie (Ázerbajdžán, Kazachstán, Turkmenistán) prakticky stejnou trasou jako Modrý potok 2 až do Rakouska. Odtud by se plynovod napojil na evropskou síť produktovodů. Stavba plynovodu Nabucco by měla začít v roce 2008 a dokončena by měla být v roce 2011.

¹¹ Experts Predict Black-out Winters in Europe. Alexander's Gas & Oil Connections, 14. 10. 2006, <http://www.gasandoil.com>

¹² Dalšími členskými státy jsou Bolívie, Brunej, Egypt, Indonésie, Írán, Katar, Libye, Malajsie, Nigérie, Omán, Spojené arabské emiráty, Trinidad a Tobago a Venezuela. Norsko má v organizaci statut pozorovatele.

¹³ KUPCHINSKY, R. (2006): Russia: Algeria Deal Revives Talk of Gas Cartel. Radio Free Europe / Radio Liberty, 14. 8. 2006, <http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/08/fe02cc18-3382-464f-b2bc-58a140e035ef.html>

¹⁴ Údaje jsou získány z BP (2006): Statistical Review of World Energy. London, 45 s.

unii.¹⁵ Fórum nemá žádné zaměstnance, ani sídlo. Už vůbec se nepokusilo ovlivnit cenu plynu. Organizace zatím slouží jen k výměně informací a technologií mezi členskými státy.¹⁶ Navíc si státy fóra navzájem konkurují, když každý z nich chce zvýšit těžbu a vývoz plynu, a získat tak více deviz. Podle studie Standfordské univerzity a Baker Institute uplyne ještě jedna nebo více dekad, než získá fórum dominantní postavení na světovém trhu s plynem. To poskytuje „spotřebitelským zemím dostatek času a příležitosti, aby přijaly patřičná protipatření“ a na situaci se připravily.¹⁷

Ještě hůře dopadlo Sdružení zemí produkujících a vyvážejících zemní plyn (Gas Producing and Exporting Countries – GPEC) – další pokus o plynový kartel. Organizace byla založena v roce 2004 a sdružuje čtrnáct členských zemí, států s největšími zásobami plynu na světě.¹⁸ Cílem organizace má být spíše spolupráce členských zemí a koordinace činností. I když není tajemstvím, že snem uskupení je dosažení takové moci, jakou disponuje kartel OPEC.¹⁹ Je zřejmé, že vznik sdružení mělo jen proklamativní charakter. Organizace je zastíněna výše zmíněným Fórem zemí vyvážejících plyn, které má podobné cíle i členy.

V případě snahy Ruska o vytvoření plynového kartelu se také nejedná o novou myšlenku. O záměru vytvoření „plynové OPEC“ hovořil již v roce 2002 ruský prezident Vladimir Putin. Během státní návštěvy prezidenta Turkmenistánu Saparmurata Nijazova se vyslovil pro formování „eurasijské aliance producentů plynu“.²⁰ Uskupení by zahrnovalo Rusko, Turkmenistán, Uzbekistán a Kazachstán, tedy státy, jež spojuje jediná síť plynovodů, a tím pádem i závislost ve vývozu plynu na Rusku, přes které vedou plynovody na světové trhy. Přístup k těmto plynovodům kontroluje státní společnost Gazprom. Za ideou vytvoření plynového sdružení ve střední Asii stojí spíše snaha Moskvy kontrolovat bývalé sovětské republiky. Rusko by mohlo formou aliance podkopat snahu států střední Asie a Evropy vybudovat z kaspické oblasti nové plynovody. Seskupení by také lépe ovlivňovalo vývoz turkmenského plynu, který představuje pro Evropu možnou alternativu k plynu ruskému.

Právě turkmenský plyn byl předmětem několika sporů mezi Ruskem a Turkmenistánem. V roce 1994 posílal Gazprom turkmenský plyn do Gruzie a na Ukrajinu místo toho, aby turkmenský plyn konkuroval plynu z Ruska na trzích Evropské unie. V roce 1997 vedl spor o místo určení dodávek turkmenského plynu k úplnému zastavení vývozu plynu z Turkmenistanu. Navíc Ašchabád podezírá Rusko, že velkou část turkmenského plynu z produktovodů odebírá jako tranzitní poplatek. Turkmenický prezident Nijazov se několikrát cítil být podveden nízkými výkupními cenami placenými Gazpromem za turkmenský plyn.²¹ Velkou neznámou je, jak se budou rozvíjet turkmensko-ruské plynové vztahy po nedávné Nijazovově smrti.

---

¹⁵ JAFFE, A. M., SOLIGO, R. (2004): Market Structure in the New Gas Economy: Is Cartelization Possible? The Baker Institute, www.rice.edu/energy/publications/docs/GAS_IsCartelizationPossible_12_2004.pdf

¹⁶ Výměnu znalostí a zkušeností chtějí státy využít k posílení moci v těžbě, zpracování a dopravě plynu, a oslabit tak vliv nadnárodních energetických koncernů v plynárenství.

¹⁷ BAKER INSTITUTE (2005): The Geopolitics of Natural Gas. Baker Institute Study, No. 29, s. 9, www.bakerinstitute.org/Pubs/study_29.pdf

¹⁸ Členskými státy jsou Alžírsko, Brunej, Egypt, Spojené arabské emiráty, Írán, Libye, Katar, Trinidad a Tobago, Venezuela, Indonésie, Malajsie, Omán, Nigérie a Rusko.

¹⁹ Jediným relevantním zdrojem informací o organizaci je článek Nigeria and Thirteen Other Nations Form Gas Cartel, Alexander's Gas & Oil Connections, 10. 8. 2004, <http://www.gasandoil.com>

²⁰ Russia Seeks Support for Natural Gas Cartel. Alexander's Gas & Oil Connections, 25. 1. 2002, <http://www.gasandoil.com>

²¹ V září 2006 se Turkmenistán dohodl s Gazpromem o zvýšení cen zemního plynu. Nákupní cena se zvýší z 65 na 100 USD za 1000 m³. Avšak Gazprom bude kontrolovat veškerý vývoz turkmenského plynu do Evropy až do roku

Vznik aliance středoasijských producentů plynu byl nakonec odložen na neurčito. S nápadem přišel znovu až v květnu 2006 náměstek výkonného ředitele Gazpromu Alexander Medveděv, když pohrozil vznikem „*aliance dodavatelů plynu, která bude mít větší vliv než OPEC*“.²²

Ruské snahy o vytvoření plynového kartelu se objevily také na summitu Šanghajske organizace pro spolupráci (Shanghai Cooperation Organization – SCO). Organizace zahrnuje bývalé sovětské republiky střední Asie – Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán, Uzbekistán – a Čínu a Rusko. Na letošním summitu SCO konaném v červnu v Šanghaji prezident Putin navrhl, aby se v rámci seskupení vytvořil energetický klub. To je vcelku realistická představa. Když totiž sečteme plynové zásoby členských zemí organizace a jejího přidruženého člena, jímž je Írán, získáme 44,2% podíl na světových rezervách plynu.²³

Podle některých názorů je ale ustavení plynového kartelu v rámci Šanghajske organizace pro spolupráci nereálné. Sergei Kolchin například zdůrazňuje politické, ekonomické a organizační obtíže Ruska spojené se zřízením energetického klubu v rámci organizace.²⁴ Nízký by byl podíl uskupení na světové těžbě plynu (asi 26 %).²⁵ Mezi jednotlivými členy existují velké rozdíly. Už jen v otázce energetiky – Rusko by hrálo jako velký producent v otázce energií prim, což by se nelíbilo Číně, která má jako velký spotřebitel jiné zájmy. Není se tedy čemu divit, že s touto iniciativou přišlo právě Rusko. Nakonec ruský akademik dochází k závěru, že možný je jen vznik koordinační energetické skupiny v rámci SCO. Opět tedy žádný kartel, jen koordinační aktivity.

Vzorem je OPEC

Vznik plynového kartelu lze očekávat až tehdy, když nastanou podmínky podobné těm, které předcházely vzniku kartelu OPEC. Ten vznikl v roce 1960 hlavně z důvodu klesajících cen ropy, jež určoval kartel západních ropných korporací. Velký vliv tehdy měla také celková osvobozenecá a nacionalistická atmosféra v rozvojových zemích. Vznik OPEC byl tedy reakcí producentských zemí na podmínky stanovované vyspělými spotřebitelskými státy. Současná situace u zemního plynu je značně odlišná. Ceny určuje nabídka a poptávka, a nikoli kartel západních firem.

Země produkující plyn navíc nejeví takové známky spřízněnosti, jaké se objevovaly v arabských ropných státech OPEC. Tenkrát totiž velmi rozdílné země (arabské a nearabské, šíitské a sunnitské, bohaté a chudé) sjednotil společný nepřítel – západní ropné společnosti. A úspěchu (tj. zvýšení cen ropy) kartel dosáhl až tehdy, když se ještě více sjednotil a uskutečnil společnou akci – ropné embargo v roce 1973. Popudem byl opět Západ, respektive aktivita západních zemí, jež stranily Izraeli v arabsko-izraelském konfliktu, v Jomkipurské válce. Dnešní situace u plynu je oproti tehdejší době velice poklidná. Možnou výjimku představují jen dodávky

---

2010. Viz Gazprom Surrenders to Turkmenistan. Alexander's Gas & Oil Connections, 6. 9. 2006,

<http://www.gasandoil.com>

²² KOLCHIN, S. (2006): Russia Initiates SCO Energy Club. Alexander's Gas & Oil Connections, 21. 6. 2006,

<http://www.gasandoil.com>

²³ Údaje jsou získány z BP (2006): Statistical Review of World Energy. London, 45 s.

²⁴ KOLCHIN, S. (2006): Russia Initiates SCO Energy Club. Alexander's Gas & Oil Connections, 21. 6. 2006,

<http://www.gasandoil.com>

²⁵ Údaj je získán z BP (2006): Statistical Review of World Energy. London, 45 s.

ruského plynu do Evropy, což ukázala hlavně rusko-ukrajinská plynové krize z ledna 2006, která způsobila přerušení dodávek ruského plynu do několika evropských zemí.

Je třeba připomenout, že státy exportující plyn si navzájem konkurují a překonání konkurence je asi nejdůležitější překážkou bránící vytvoření plynového kartelu. Státy by kartel omezoval ve vývozu plynu.²⁶ Proto budou potenciální členové kartelu velmi zvažovat budoucí náklady a přínosy, které jsou spojeny s členstvím v „plynové OPEC“. Výrazným varováním je pro ambiciózní státy příklad Alžírsko. Tato severoafrická země v sedmdesátých letech zvýšila ceny plynu Francii a Itálii, tedy zemím, v nichž bylo Alžírsko hlavním dodavatelem plynu. Důsledkem byly větší příjmy za plyn směřující do alžírské státní pokladny. To však jen krátkodobě. Z dlouhodobého hlediska se zhoršila reputace země jako spolehlivého dodavatele, za což Alžírsko zaplatilo mnohem více, než získalo ze zdražení plynu spotřebitelským zemím.²⁷

Další překážkou ve formování kartelu je dlouhodobost dodávek plynu. To souvisí s omezenými možnostmi jeho přepravy. Případný kartel by tak nemohl snadno manipulovat s cenami plynu. Ve prospěch vzniku plynového kartelu nehovoří také vyšší náklady spojené s těžbou a přepravou plynu. Na rozvoj plynových ložisek je třeba mnohem více financí a také know-how než u ropy. V takovém případě bývají zahraniční společnosti vítaným zdrojem kapitálu, technologií a znalostí a zkušeností.²⁸

Úspěchu případného plynového kartelu brání i skutečnost, že závislost států na dodávkách plynu se řeší snadněji než závislost na ropě. Důvodem je různé použití těchto uhlovodíků. Plyn se používá hlavně k výrobě elektrické energie a vytápění, tzn. v sektorech, kde lze poměrně snadno (i když ne rychle) přejít k jiným palivům (uhlí, topné oleje, jaderná energie, vodní energie). Avšak ropa se používá především na výrobu pohonných hmot pro dopravu, a tedy již substituce za jiné palivo není tak snadná.

Česko a střední Evropa

Česko je v porovnání s Polskem, Maďarskem a Slovenskem na tom, co se týče energetické bezpečnosti v dodávkách zemního plynu, poměrně dobře. Polsko dováží 66 % plynu a Maďarsko 73 %.²⁹ Česko si však na rozdíl od Slovenska v druhé polovině 90. let domluvilo dražší dodávky plynu z Norska, čímž si výrazně zlepšilo energetickou bezpečnost. Z Norska Česká republika importuje 20 % spotřeby plynu. Česko (společně se Slovenskem) také výrazně těží z toho, že ruská ropa a zemní plyn směřují přes území bývalého Československa do zemí západní Evropy, zvláště do Německa.³⁰ Kdyby tedy Rusové chtěli použít či jen pohrozit „plynovou“ zbraní,

²⁶ Vliv jakéhokoli kartelu závisí na poslušnosti jeho členů. Členské státy OPEC produkční kvóty porušují, proto je vliv kartelu omezený. V případě „správného“ kartelu by dokonce za porušování kvót měly být státy sankcionovány. To se v případě kartelu OPEC neděje. Podobné „provozní“ problémy lze očekávat u plynového kartelu.

²⁷ BAKER INSTITUTE (2005): The Geopolitics of Natural Gas. Baker Institute Study, No. 29, s. 9, www.bakerinstitute.org/Pubs/study_29.pdf

²⁸ Je však otázkou, zda se Rusko, které v současné době omezuje působení zahraničních koncernů, dokáže bez zahraničních investic obejít.

²⁹ Údaje jsou k roku 2000 a jsou převzaty z STERN, J. (2002): Security of European Natural Gas Supplies. The Royal Institute of International Affairs, 36 s., www.chathamhouse.org.uk/pdf/briefing_papers/Sec_of_Euro_Gas_Jul02.pdf

³⁰ Situaci může významně změnit Baltský plynovod, kterým bude proudit plyn z Ruska do Německa pod Baltským mořem. Využití plynovodu Družba, jímž proudí plyn k našim západním sousedům, se tak může snížit. To by zhoršilo energetickou bezpečnost Česka.

kteřá má podobu zastavení či přerušeni dodávek plynu, zhoršili by si svou pověst spolehlivých dodavatelů plynu u západoevropských odběratelů. Není od věci připomenout, že v lednu 2006, v době ukrajinsko-ruské plynové krize, se na rozdíl od řady okolních zemí (Slovensko, Maďarsko, Rakousko) nesnížily dodávky plynu do Česka. Nevýhodou polohy Česka je však to, že spolu s ostatními vnitrozemskými státy musí spoléhat jen na dodávky plynu plynovody. Nemůžeme tak pomýšlet na dovoz zkapalněného zemního plynu, který zaznamenává progresivní vývoj. Výhody z přímořské polohy chce využívat Polsko. To v současné době plánuje vybudovat na pobřeží Baltského moře závod na zpracování zkapalněného zemního plynu. Terminál by měl být hotov v roce 2010 a měl by zvýšit energetickou bezpečnost poté, co bude ve stejném roce dostaven Baltský plynovod, jenž se Polsku vyhýbá.³¹

Česko má zásoby zemního plynu uskladněné v šesti podzemních zásobnících, které spravují soukromé společnosti (RWE Transgas, Moravské naftové doly). Zásoby vystačí pokrývat spotřebu plynu podle ročního období asi šest až osm týdnů, což odpovídá požadavkům Evropské unie. Spotřeba plynu se v Česku v posledním desetiletí výrazně nezměnila a kapacity plynovodů mají poměrně značnou rezervu.³² V případě náhlého přerušeni dodávek z Ruska lze proto uvažovat o přikoupení norského plynu, který by putoval do Česka evropskou sítí plynovodů.³³

Závěr

Krátkodobě nehrozí, že bude ustaven plynový kartel. Největší hrozbu kartelizace obchodu s plynem představuje Fórum zemí vyvážejících plyn (GECF). To vzniklo v roce 2001, je teprve v počáteční fázi rozvoje a vyznačuje se nízkou úrovní spolupráce. Sdružení patnácti členských států je rovněž ve svých zájmech hodně nejednotné. To je také podnět ke vzniku jiných sdružení zemí produkujících plyn. Myšlenka plynového kartelu tak nebude ještě nějakou dobu naplněna v praxi, v krátkodobé perspektivě však pro státy Evropské unie představují značné nebezpečí snahy Ruska o kontrolu co největšího množství plynu a cest jeho přepravy do Evropy, jejíž trh je co do dodávek plynu velmi málo diverzifikovaný. Případná úzká spolupráce Ruska a Alžírka by znamenala potenciální hrozbu pro evropskou energetickou bezpečnost, pravděpodobně v podobě zvýšení cen plynu. Ještě větší hrozbou se však zdá být to, že Rusko nebude v blízké budoucnosti pravděpodobně schopno nabídnout dostatek plynu a zároveň usiluje o diverzifikaci svých odběratelů a monopolizaci transportních cest plynu do Evropy. Pokud se tato situace nezmění, bude moci ještě účinněji využívat dodávek plynu jako politické zbraně a také zvyšovat cenové požadavky.

Z dlouhodobého hlediska existuje perspektiva vzniku širšího plynového kartelu, jelikož zásoby plynu jsou, podobně jako rezervy ropy, značně koncentrované. Bude hodně záležet na tom, zda budou spotřebitelské země schopné producentským zemím čelit. A začít by měly již dnes. K hlavním opatřením, které by měly spotřebitelské státy podniknout, patří liberalizace obchodu s plynem a prosazování liberalizace produkce a přepravy plynu v producentských zemích, stavba

---

³¹ Po dostavení Baltského plynovodu by mohlo dojít ke snížení toku v plynovodu Jamal, který vede z Ruska přes Bělorusko do Polska.

³² MPO (2006): Národní zpráva České republiky o elektroenergetice a plynárenství za rok 2005. Ministerstvo průmyslu a obchodu, 45 s., <http://download.mpo.cz/get/28893/31087/331043/priloha001.doc>

³³ NĚMEČEK, J., ZUNTYCH, Z. (2006): Do Česka jde plyn z Ruska bez problémů. Hospodářské noviny, 3. 1. 2006.

terminálů na zkapalněný zemní plyn, diverzifikace dodávek a transportních cest, energetické úspory a společný postup v otázkách energetické bezpečnosti.